

Projectverslag Kerk In Platteland (KIP)

Jack Steeghs, diocesaan diaconaal werk aartsbisdom Utrecht, december 2012

Inleiding

Het bisdomproject Kerk In Platteland (KIP) rond ik eind 2012 af. Het driejarige project is met goedkeuring van de bisdomstaf en subsidie van het Skanfonds van start gegaan in januari 2010. Nu, na bijna drie jaar, is het tijd om de balans op te maken met als belangrijkste vraag: in welke mate zijn de verwachtingen zoals ze beschreven staan in het projectplan uitgekomen? (Projectplan nr. 24.09, 28 november 2009)

Directe aanleiding

De directe aanleiding om met KIP te beginnen is het einde van de presentie-intervisiegroep in 2009 en het overlijden van een van haar leden, Ria Bouwhuis. Zij is een van de vrouwen die vanuit het maatschappelijk werk ruim dertig jaar lang gericht was op boeren en boerinnen. Zij was een van de oprichters van wat later de landelijke boerinnenbond werd.

De presentie-intervisiegroep landbouw bracht allen samen die zich in het aartsbisdom Utrecht vanuit kerk en samenleving betrokken wisten op landbouw. Met het wegvallen ervan dreigde in mijn beleving de in het aartsbisdom opgebouwde ervaring uiteen te vallen. De vraag was toen hoe, met weinig professioneel aangestelde menskracht, die aandacht bewaard kon blijven.

Langere traditie

Het KIP-project staat in een langere traditie van landbouwbekommernis vanuit het aartsbisdom Utrecht, vanuit andere bisdommen (m.n. het bisdom Breda met arbeidspastor Peter Osendarp) en protestante kerken en gemeentes. Het gaat er in deze betrokkenheid om zichtbaar te krijgen hoe mensen in de landbouw vandaag de dag werken en leven, hoe geloven daarin een rol speelt en hoe zij de thema's die daaruit voortkomen in gesprek kunnen brengen met anderen in de parochie.

De verwachting is dat de Katholieke Sociale Leer daarbij behulpzaam kan zijn. In de eerste handreiking voor de pastorale praktijk (januari 2010) staat als startpunt geschreven: KIP vertrekt vanuit de gedachte dat het dagelijkse sociaaleconomische leven op het platteland niet vanzelfsprekend in beeld is bij de geloofsgemeenschap.

KIP is niet ontstaan vanuit het niets. Ik noem onderstaand meerdere initiatieven waarin werk gemaakt is van landbouwbekommernis vanuit kerken. Zij vormen met elkaar als het ware de schouders waarop ik en andere betrokkenen met elkaar mogen staan:

- 1993 – heden Provinciaal Platform Landbouw en Kerken Overijssel
- 1994 – 2008 Landelijk Oecumenisch Netwerk Kerken en Landbouw
- 1998 Sabbat van pastoor Bernard Jansman en pastoraal opbouwwerker Herman Agterhoek, met een rapportage aan het Bisdom
- 1999 Instelling van diocesane werkgroep Kerk, Landbouw en Platteland (KLP); presentatie beleidsplan 'Plattelandsmensen op tocht'
- 2000 – 2004 Diocesaan project 'Taak en opdracht van de parochie op het platteland'; in deze zelfde periode zijn m.n. de arbeidspastores Daan Vogelpoel en Richard de Keijzer actief in het thematiseren van landbouw en het bezoek van boeren.

2002 – 2006	Aanstelling van twee projectfunctionarissen in dienst van diocesane werkgroep KLP; ikzelf en Evelyne Schreurs (visienota: een besef van partnerschap, 2004)
2002 – 2008	Provinciaal Platform Kerken en Landbouw Gelderland
2003	Product: werkmap gesprekskringen ‘Grond Van Leven’ (GVL)
2004 – 2009	Presentie-intervisiegroep van pastorale professionals die werkzaam zijn in een context van platteland. Aan de hand van casuïstiek schaven deelnemers hun competenties van het bezoekwerk op het platteland bij. Leidraad is de Presentietheorie
2005	Product: brochure ‘pastoraat bij agrarische rampen’
2005	Product: vademecum voor pastorale teams op het platteland
2005	Product: formulier om achteraf een verslag te maken van een bezoek op het platteland

Eerste stappen

In 2009 verzorg ik op verzoek en in samenwerking met het provinciaal Platform Landbouw en Kerken op drie plekken in de provincie Overijssel thema-avonden getiteld ‘Kerk, Landbouw en Platteland, samen verder?’

In diezelfde periode houdt een adviesgroep, waarin we met collega’s vanuit de presentietheorie het bezoekwerk op het platteland analyseren, op te bestaan. Inmiddels is het Oecumenische Netwerk Kerken en Landbouw opgeheven, zijn er bijna geen arbeidspastores meer, hebben bisdommen minder mensen in dienst om vrijwilligers en professionals aan de basis te ondersteunen en zijn zowel landbouw als kerk in alle geledingen vooral druk met zichzelf.

Eind jaren negentig heeft Herman Agterhoek een sabbat ingevuld met het bezoeken van Boeren; met elkaar in gesprek over leven en geloven, zomaar om niet. Later rapporteert hij zijn bevindingen aan de bisdomstaf. Hieruit ontstaat uiteindelijk het diocesaan project ‘Taak en opdracht van de parochie op het platteland’ (2000-2004).

Het project beoogt ‘handelingsmodellen te ontwikkelen om als parochies in te kunnen spelen op de ingrijpende veranderingen op het platteland, waarbij het platteland als homogene agrarische samenleving toegroeit naar een veel meer gedifferentieerde en pluralistische samenleving, waarin naast landbouw ook andere functies centraal komen te staan zoals recreatie, landschapsbeheer, en nieuwe bewoning door mensen die uit andere delen van het land het platteland opzoeken voor rust en ruimte’.

Vanuit deze beschrijving van een veranderend platteland komt de leefbaarheid van kleine kernen als thema mee. Vlak voor aanvang van de feitelijke uitvoering stelt Herman Agterhoek de volgende vragen aan de orde: ‘Hoe is de kerk present in de veranderende samenleving? Wat is haar rol, haar missie? Welke pastorale programmering is adequaat?’

Deze vragen zijn nog steeds actueel. Vanuit genoemde bisdomexpertise stel ik mezelf de vraag naar wat nu te doen vanuit mijn eigen rol (diocesaan diaconaal werker), affiniteit en ervaring (boerenzoon, beslissing om theologie te gaan studeren)?

Zo ontstaat uiteindelijk in november 2009 een project dat plaatselijk gedragen mag worden en waar ik als beroepskracht direct in meewerk en -denk.

(zakelijke) Inbedding in het diocesane diaconale werk en PR

Eind 2009 begin ik met goedkeuring van de bisdomstaf, mede gefinancierd door het Skanfonds, aan het KIP-project. Het wordt een vast onderdeel in mijn dagelijkse werkzaamheden voor de Diocesane Kerkelijke Caritas Instelling (DKCI) en het aartsbisdom,

in de omvang van 30 dagdelen/jaar (90 dagdelen totaal).

De voortgang in het proces bespreek ik vooral met het Skanfonds en oud-collega Herman Agterhoek, nu partner in het bisdom Groningen-Leeuwarden. In het team van diocesane diaconale werkers breng ik de grote lijn ter sprake. Daarnaast onderhoud ik jaarlijks mijn band met de diocesane werkgroep Kerk, Landbouw en Platteland.

Ik publiceer regelmatig op de website van de werkgever, drie keer in het bisdomblad OpTocht en in het tijdschrift Diaconie & Parochie. Verder verken ik vanaf 2011 de *social media* LinkedIn en Facebook.

Aan kosten onderscheid ik in het project: salariering projectleider, presentje voor deelnemende vrijwilligers, profielhouders en bezochte boeren (Boek: Leven van het land – stilstaan bij mens en aarde, KBS 's Hertogenbosch/Mechelen, 2010), een bijdrage aan oogstdankvieringen en lunchontmoetingen in een van de pilots.

Verloop van het project

1) Opstartfase

In het oorspronkelijke projectplan ga ik ervan uit dat ik op vijf plekken een pilot kan opzetten. Elke pilot wordt volgens een bepaald stramien opgebouwd en begeleid.

De eerste stap is het verkennen van geschikte parochies op het platteland, met een zekere spreiding van de pilots verdeeld over het grondgebied van het aartsbisdom en rekening houdend met eventueel aanwezige ervaring met landbouwaandacht vanuit de parochie. Daarna is het de opgave om een geschikt aanspreekpunt in het betreffende pastoraal team te vinden. Iemand die in staat is om het project plaatselijk, met hulp en steun van vrijwilligers, te dragen en verder te brengen.

Vanuit mijn werk als medewerker van de Diocesane Kerkelijke Caritas Instelling in het aartsbisdom is de profielpastor voor diaconie een belangrijke schakel in elke parochie. Daarom is de volgende stap: meerdere collega's benaderen door hen aan te spreken op hun rol van profielprofessional voor diaconie.

Als een profielpastor instemt om te starten en als het parochiebestuur en de pastoor akkoord gaan met het door mij voorgestelde plan van aanpak, dan is daarmee aan de basisvoorwaarden om te kunnen starten voldaan. Het verder opbouwen in de praktijk kan beginnen.

Beginnen betekent voor een periode van drie maanden samen met de profielpastor een klankbordgroep opzetten, waardoor de profielpastor er niet alleen voor staat en met deze groep een plaatselijk platform heeft om ervaring uit het bezoekwerk op het platteland neer te leggen en in gesprek te brengen. Tegelijkertijd ga ik van begin af aan met hem/haar 'de boer op'.

In de projectopzet is voorzien dat naast boeren en boerinnen in de directe uitvoering van het werk op hun bedrijf, ook studieclubs op het platteland over duurzaam landbouw bedrijven of andere typen plattelandsondernemingen interessant kunnen zijn voor het bezoekwerk.

Uiteindelijk wordt er in de pilots gekozen voor het bezoeken van min en meer gangbare boerenbedrijven.

Bezoekwerk is een fundament voor het hele project, zodat de concrete ervaring van alledag zo goed als mogelijk in gesprek kan komen met mensen die vanuit hun specifieke deskundigheid en/of parochiële ervaring zijn gevraagd voor de klankbordgroep, om de input 'vers van de boerderij' te vertalen naar initiatieven van en voor de geloofsgemeenschap.

In de laatste drie maanden ligt dan de nadruk op de vertaalslag van het bezoekwerk naar

initiatieven voor de plaatselijke geloofsgemeenschap vanuit de klankbordgroep.

Als dat allemaal (in aanzet) op gang is gekomen volgt een tweede plek en daarna een derde, vierde en tot slot een vijfde. Begeleiding van de reeds opgestarte pilots gaat door maar minder intensief op een lager pitje. Uiteindelijk hoop ik zo een bisdombreed vliegwieltje van betrokkenheid op gang te brengen.

Mijn optimisme komt voort vanuit mijn ervaring met meerdere geloofsgemeenschappen en vanuit mijn kijk op enkele profielpastores die ik op het moment van het schrijven van het projectplan op het oog heb.

Die insteek blijkt al snel te optimistisch. Daar waar ik vanuit mijn blik op kansrijke plekken voorzie dat vijf pilots mogelijk zijn en dat zes maanden intensief begeleiden per pilot voldoende is, blijkt:

- a) dat vijf pilots niet haalbaar zijn omdat er een meer langdurigere begeleiding nodig is.
- b) dat een looptijd van zes maanden te kort is.

Gevolgen:

- In overleg met het Skanfonds wordt het aanvankelijke plan bijgesteld van vijf naar drie pilots. Uiteindelijk worden dat er twee. Wel zijn er onvoorziene positieve neveneffecten (daarover later meer onder het kopje 'doorwerking').

- In de tijdsomstandigheden van de projectfasering blijkt zes maanden looptijd veel te kort. Twee tot drie jaar begeleiding is noodzaak. Fusieperikelen en krimp van pastorale teams zorgen voor een hoge werkdruk op de werkvloer. Op deze werkvloer tref ik de profielpastor voor diaconie aan voor begeleiding in zijn/haar centrale rol in het geheel. Ruimte voor nieuwe inzichten, ook als ze geïntegreerd kunnen worden in het bestaande pastorale repertoire, is er nauwelijks.

2) Pilotfase

De pilots die gevonden worden zijn Lemelerveld en Eibergen. Zowel pastorale team als parochiebestuur geven groen licht. De vraag of dit project parochiebreed of in een enkele geloofsgemeenschap uitgezet moet worden wordt in de praktijk snel beantwoord: in een enkele plaatselijke geloofsgemeenschap.

Wat vanuit het projectplan goed werkt is de overdracht van een beproefde aanpak uit de kerkopbouw:

- a) Een plaatselijk aanspreekpunt. In beide gevallen wordt dat de profielpastor voor diaconie. Hij/zij sturen de voortgang van het proces, ik help hen om dat sturen zo goed mogelijk te laten verlopen. Er is veel tussentijds contact via email en telefoon
- b) Een plaatselijke klankbordgroep. Omdat het lid van het pastoraal team wel eens van werkplek wisselt en omdat de parochie de feitelijke drager van de pilot dient te zijn is het voor de voortgang na de pilotfase van groot belang dat er een plaatselijke bedding komt.

Daarnaast is het tijdens de pilotfase van belang dat de profielpastor zijn/haar bevindingen kan neerleggen in een brede vertegenwoordiging van de geloofsgemeenschap, waar meerdere talenten verzameld zijn met elk hun eigen (kritische) waarde.

De klankbordgroep wordt de plek waar belevenissen van de profielpastor op de boerderij vertaald worden naar concrete initiatieven vanuit een gelovig referentiekader. De profielpastor werft de leden, roept de leden bijeen, zit de gesprekken voor en merkt gaandeweg dat zo'n groep een kleine kerkgemeenschap is waar leven en geloof gedeeld en gevierd wordt.

- c) Eerstelijnservaring is van groot belang in het KIP-project. De pastorale beroepskracht dient regelmatig gevoed te willen worden door concrete ervaring vanuit mensen die hun brood verdienen met agrarische arbeid. Uiteindelijk worden er in beide pilots tezamen zo'n twintig bedrijven bezocht. Vooral rundveehouderijen, maar ook een zorgboerderij, een kalvermesterij en enkele varkenshouderijen. Sommige bedrijven worden meerdere keren bezocht en sommigen onthalen de hele klankbordgroep als gasten.
- d) Een lastig moment in elk opbouwproces is de fase van nieuwe geboorte. Nieuwe initiatieven worden niet zomaar geboren. Er is bevruchting nodig, goede verzorging en geboortehulp. Beide pilots hebben last gehad van de tijdsomstandigheden (fusie en krimp), beide pilots komen aan het eind van de looptijd goed op gang. Dit laatste geldt vooral voor Lemelerveld.

Vruchten van het project

1. De belangrijkste vrucht van KIP is dat deze aanpak werkt, om plaatselijk een bedding te scheppen om in de geloofsgemeenschap de diaconale aandacht levend te houden. Een klankbordgroeplid (boerin van begin 30) verwoordt haar gegroeide besef van bewustwording tijdens de evaluatie zo: 'de kerk zat voor mijn gevoel in de landelijke media en in Rome maar is door dit project op de hoek van de straat komen te staan. Ik ben samen met mijn man en kinderen actief begonnen met het betekenis geven van het aan mij overgeleverde geloof'. Een tweede illustratie van gegroeid besef van diaconale gemeenschapsvorming is in beide pilots aanwijsbaar in de laatste fase, waarin meerdere leden spontaan in het KIP-model gaan meedenken en meewerken vanuit eigen ervaring, met als vrucht: allerlei bijdragen voor het parochieblad en mogelijke toekomstinitiatieven.
2. De oogstdankviering is in Lemelerveld nieuw leven ingeblazen. Niet alleen een viering, ook gemeenschapszin (ontmoeting na de viering) met aandacht voor de inwendige mens en met aandacht voor 'een duurzame samenleving begint bij jezelf': we eten broodjes van lokaal geteeld speltgraan.
3. Boerenbezoek is een van de voorwaarden die aan het project gesteld worden. In die bezoeken wordt gezien en gehoord wat er aan thema's spelen:
 - a. Zo is het ronduit opvallend dat alle bezochte boeren uit zichzelf komen met het belang van goede opvoeding en begeleiding van kinderen en jongeren. Het lijkt erop dat de gerichtheid op het eigen gezinsbedrijf en opvolging bedrijfshoofden bewust maakt van het belang van aandacht voor de aankomende generatie. Deze aandacht blijkt niet zelfzuchtig. Er blijkt oprechte zorg voor de leefomgeving, dichtbij en verder weg.
 - b. Een tweede thema dat vaak aan bod komt is voedsel. Goed en verantwoord voedsel met oog voor de mensen die dat voedsel telen. Als boer en tuinder hierover belangeloos mogen spreken horen we dat het voedselvraagstuk veel meer is dan een belangrijke economische factor met een indeling in 'gangbaar' en 'biologisch'. Kennelijk laat agrarische arbeid meer dan andere soorten arbeid mensen beseffen dat ze leven in afhankelijkheid. De eventuele verbinding met geloven en de geloofsgemeenschap is niet duidelijk aan bod gekomen.

- c. Eenzaamheid. In economisch barre tijden worden mensen op zichzelf teruggeworpen. Met name in de intensieve veehouderijen die bezocht worden is dit merkbaar. In de varkenshouderijsector spelen veel onzekerheden die de boer voor zakelijke uitdagingen plaatst, waarbij de persoon het verschil maakt of er aan onderdoor gaat. Als bezoeker vanuit de geloofsgemeenschap is op deze plaats aandacht en een luisterend oor het allerbelangrijkste. De grote vraag die in de pilotfase niet beantwoord wordt is welke initiatieven er in de geloofsgemeenschap kunnen komen om dit individueel gedragen leed te verzachten.
4. Interessant in de aanpak van dit project is dat verschillende geledingen, ieder met een eigen 'deskundigheid', met elkaar in gesprek komen. De profielpastor diaconie met zijn/haar vakkennis op het gebied van diaconie. Boeren en boerinnen met hun jarenlange ervaring in hun bedrijf, waarin bovendien ook nog eens hun gelovig-zijn een rol speelt. En de klankbordgroep, waarvoor de leden zijn gevraagd vanuit ieders eigen deskundigheid. Die kunnen liggen op het vlak van onderwijs, dienstverlening richting de landbouw, parochie(bestuurs)werk, caritas, oecumene, voedselbank, landbouworganisatie, maatschappelijk werk, etc.
Deze eigen deskundigheden komen met elkaar in gesprek met als doel te ontdekken hoe in het concrete boerenwerk – in dit geval – betrokkenen (boeren/boerinnen) zinragen tegenkomen die in hun eigen leven en in de geloofsgemeenschap waartoe zij behoren, vragen om verdieping en doordenking. Geloven komt voort en vindt plaats in het gewone concrete bestaan van alledag. In de geloofsgemeenschap is plaats om de fundamentele vragen en dilemma's ervan te doordenken, ze te belichten vanuit het Evangelie en van daaruit nieuwe wegen van handelen te zoeken.

Zo komt een van de profielpastores op een gegeven moment op het spoor dat KIP een methodiek is. Dit is een belangrijke ontdekking. Deze profielpastor geeft aan dat zij door deze methode een 'diaconale inrichting van haar pastorale werkvloer' heeft gekregen waarmee zij grip krijgt op alle diaconale profielwerkzaamheden en er inhoud aan kan geven.
De methode betekent dat de profielpastor wordt aangesproken op zijn/haar rol van profielpastor voor Diaconie. De te bezoeken boeren worden aangesproken vanuit een gelovig referentiekader, de leden van de klankbordgroep worden aangesproken vanuit ieders deskundigheid, opgebouwd vanuit leven, studie en werk. Deze bundeling van krachten zorgt ervoor dat er in de pilot naast betrokkenheid concrete inhoud in gesprek komt.
 5. Actualiteit in gesprek. De andere profielpastor heeft een oproep geplaatst om n.a.v. een actiegroep die verleden jaar inbrak op meerdere biologische varkenshouderijen met de parochie van gedachten te wisselen.
De avond is niet gekomen, maar alleen de gerichtheid om met een in de klankbordgroep gedeeld 'maatschappelijk gevoeld ongenoegen' iets te doen in de parochie is belangrijk. Daarbij zou de Katholieke Sociale Leer als belangrijke Bron van inspiratie en inzicht, van betekenis kunnen zijn in het verwoorden van plaatselijk ervaren thematiek.
 6. Een laatste vrucht is de podium-functie van KIP. Bestaande producten, zoals de gesprekskring Grond Van Leven en het vademecum – de handreiking om pastorale beroepskrachten in een setting van platteland in te wijden in hun omgeving – zijn

gemakkelijker dan voorheen op te nemen in het reguliere aanbod van de parochie. Dit doet meer recht aan de in het aartsbisdom opgebouwde expertise rond kerk en landbouw.

Doorwerking

De belangrijkste doorwerking is het neveneffect dat het KIP-model pastorale aandacht op het platteland op een nieuwe manier richt. En dit op het niveau van de individuele gelovige, de geloofsgemeenschap, de profielpastor en op het begeleidersniveau in het bisdom.

- a. Al tijdens het ontstaan van de aanpak komt op interdiocesaan niveau in beeld dat alle bisdommen platteland hebben. Geografisch is grofweg 75% van ons land 'platteland' dat onderhouden wordt door boeren en tuinders. De grote vraag is hoe de plaatselijke geloofsgemeenschap vanuit haar missionaire opdracht de concrete context van het platteland van betekenis laat zijn in haar gelovig getuigen?
- b. In de beide klankbordgroepen komen meerdere ideeën in gesprek: waar begonnen wordt op het parochiecentrum komen groepen nu bijeen op een boerderij; verhalen die gehoord worden op de boerderij verwerken in een verkondiging; 'getuigenis' in de kerk; wandelen maakt verhalen los, zeker in de mooie plattelandsomgeving in elk van de vier seizoenen.
- c. Na het verhaal van een van de begeleide profielpastores in het Twentse profielberaad voor diaconie wordt een methodische aspect in dit model herkend: KIP biedt niet alleen kansen voor landbouwaandacht. Het hoeft niet alleen over boeren te gaan. De methodiek is breder inzetbaar omdat leden van de klankbordgroep op ieders specifieke deskundigheid worden aangesproken. Denk bijvoorbeeld aan duurzaamheid, 'grote aandachtsvelden' komen met deze methode in kleine bouwsteentjes werkbaar beschikbaar.
- d. Als projectleider raak ik betrokken bij de voortgezette vorming van pastorale professionals in de Luce-leergang diaconie. Maar ook bij de jaarlijks terugkerende najaarstentoonstelling in Achterveld. De geschiedenis van het plaatselijke land- en tuinbouw tentoonstellen is mooi, eraan verbinden wat dit met de geloofsgemeenschap van doen heeft is nog veel mooier. Op een vergelijkbare manier raak ik betrokken bij de dankdag voor gewas en arbeid in Leersum. De thema-avond die ik samen met de predikant opzet wordt oecumenisch aangeboden.
- e. Met mijn collega diaconale werkers organiseren we het lopende jaar bisdombreed zes diaconale werkbezoeken, voor pastorale professionals maar ook voor vrijwilligers. Een daarvan staat in het teken van de plattelandscontext van geloven en leven. Doel: concrete diaconie in uitvoering meemaken en de kans om te vragen naar de organisatie en de eventuele toepasbaarheid in de eigen parochie. Elke plek heeft zijn eigen dynamiek met kansen en (on)mogelijkheden. Dat in een andere regio zien voedt en stuurt creativiteit in de thuissituatie aan.

Conclusies

1. Om te beginnen past dank aan de werkgever (DKCI) en opdrachtgever (aartsbisdom) om dit project uit te mogen voeren. Zonder zo'n in concreet beschikbare dagdelen uit te voeren opdracht komt het er simpelweg niet van. Een van de profielpastores zegt het als volgt: 'impulsen vanuit het bisdom/DKCI blijven nodig om lokaal diaconale initiatieven te laten ontstaan en verder te laten groeien'.
2. Het concrete verhaal van mensen zien en horen. Dit is niets nieuws voor wie de geschiedenis van landbouwaandacht in het aartsbisdom heeft gevolgd. Toch blijft dit de kern van aandacht. Het begint bij (ruimte maken om) geraakt (te kunnen) worden en daarna contact leggen met de maatschappelijke context van geloven en leven. Als methode wordt dankbaar gebruik gemaakt van inzichten uit de Presentietheorie.
3. Het aartsbisdom Utrecht kent het beleid van profileren in het parochiepastoraat. Door de krimp van teams en een inhoudelijke bijstelling worden de vier profielen opbouw, diaconie, liturgie en catechese nu bekeken door de bril van de drieslag: kerntaken, omzien naar elkaar en pastoraal ondernemerschap. Met KIP is er een methode voorhanden waarmee profielpastores grip krijgen en houden op hun profieltaken, met aandacht voor ondernemerschap en inbedding in het geheel van pastorale taken.
4. In de beide pilots is een bewustwordingsproces op gang gekomen. Beide pilots geven nu aan dat ze hoe dan ook op eigen kracht doorgaan. Nodig is wel dat er een vinger aan de pols gehouden wordt, in welke hoedanigheid dan ook. De benodigde inzet vanuit het bisdom is beperkt tot enkele dagdelen per jaar.
5. De beweging van de geloofsgemeenschap naar het platteland is in het project op gang gekomen en heeft bedding gekregen. In de zin van: vanuit de parochie boeren bezoeken en horen wat er speelt. En vervolgens het gehoorde in een parochiële groep in gesprek brengen, met het oog op initiatieven waar de hele geloofsgemeenschap iets van meekrijgt.

De in de bezoeken gehoorde 'geaarde spiritualiteit' van boeren is niet zomaar te vertalen in vruchten van en voor de geloofsgemeenschap. De beweging van het platteland naar de parochie is veel minder op gang gekomen. De bestaande praktijk van de geloofsgemeenschap is niet zo gemakkelijk in gesprek te brengen met de vruchten van de gesprekken op de boerderij.

Aanbevelingen

1. Geloofsgemeenschappen kenmerken zich tegenwoordig door een meerduidige dynamiek met allerlei kansen en bedreigingen. Kansen worden op diverse plaatsen in dit projectverslag genoemd. Naast kansen is het belangrijk om bedreigingen mee te nemen bij stappen die in de naaste toekomst gezet worden:
 - a. Het heersende kerkbeeld ziet 'diaconie' niet (zomaar) als motor van geloven.
 - b. Het fundamentele aandachtsveld diaconie is geen aandachtsveld dat gemakkelijk gedragen wordt in het pastoraal team – dat krachtens zijn rol inhoudelijk de parochie leidt.

- c. Een derde factor is dat het in katholieke kringen niet gebruikelijk is dat een vrijwilligersgroep uit zichzelf de nodige stappen zet. Daarbij komt de sprakeloosheid van veel gelovigen, als ze worden uitgenodigd om zelf woorden aan hun geloof te geven. Veiligheid, een uitnodigende en inspirerende kleine gemeenschap en een langere tijd gerichte begeleiding vanuit het pastoraal team is vaak noodzaak.
2. Presentatie van KIP bij de Cura's en profielberaden in het aartsbisdom, om bredere bekendheid van de methode in gesprek te brengen met de belangrijkste doelgroep: pastorale professionals.
3. De tijd is rijp om via een blog of Facebookpagina met een bredere groep van betrokkenen/netwerkpartners vruchten te delen. Ik noem op deze plaats bijvoorbeeld vrucht 3b.
Het bijzondere effect van agrarische arbeid naast allerlei andere vormen van menselijke arbeid wordt momenteel maatschappelijk op diverse plaatsen herkend en verkend. Denk aan mensen uit de psychiatrie of jongeren die op school uitvallen en op een zorgboerderij een tijdje op adem mogen komen. Wat hierbij de rol van geloven en de geloofsgemeenschap kan zijn ben ik in de praktijk nog niet tegengekomen. Ondergetekende wil hier mee aan de slag gaan door komend jaar mee te lopen en te schrijven van de belevenissen op een zorgboerderij.
4. Diaconale werkbezoeken komen momenteel op gang. Het is nog geen traditie. In het kader van KIP is een jaarlijks aanbod van groot belang.
5. Een bisdom is geen eiland. Om voortgang na de projectfase te volgen is verder contact met Groningen-Leeuwarden van belang, mogelijk ook met andere bisdommen/kerken. Interdiocesaan contact is van belang om in min en meer vergelijkbare omstandigheden als bisdommen met elkaar stappen te zetten, in plaats van telkens opnieuw het wiel uit te vinden. Zo worden bisdomprojecten die naar elkaar verwijzen aantrekkelijker voor fondsen, zoals het Skanfonds.

Evaluatie in het team van diocesaan diaconaal werk

In de evaluatie met directe collega's en vicaris ligt de nadruk op de opbrengst van dit bisdomproject, vanuit de doelen zoals ze beschreven staan in de projectaanvraag. Als waardenvol wordt onderkend wat er in de pilots aan bewustwording is losgemaakt, maar ook zijn er de nodige kritische opmerkingen. Voordat de doelen uit de projectaanvraag behandeld worden allereerst twee belangrijke krachtenlijnen uit het project:

1. In gesprek blijkt dat beide pilots laten zien dat dit project veel meer is dan een project. Het is best een ingewikkeld project omdat het diocesaan is opgezet en daar verantwoord moet worden, maar pas plaatselijk vorm en inhoud krijgt. Dat maakt het hele proces en de daarbij vrijgekomen inhoud voor indirect betrokkenen, zoals mijn directe collega's, minder grijpbaar.

Het KIP-project is een oefening om anders dan voorheen geloven ter sprake te brengen in de geloofsgemeenschap. Het is een oefening om het concrete leven van alledag te zien als vindplaats van geloven, om van daaruit in de geloofsgemeenschap te doordenken wat daar oplicht, het te belichten vanuit het Evangelie van Jezus Christus

en het daar ontdekte mee te nemen, weer, in het handelen in het concrete bestaan. Die bewustwording en de acceptatie en integratie van een zo ingrijpend andere manier van kijken en van doen in de geloofsgemeenschap, kan niet in een pilotperiode van twee jaar helemaal zijn doorgevoerd. Als iets is geproefd van de zin en betekenis van deze wijze van kijken en doen, is de pilot geslaagd.

2. Mijn rol als diocesaan projectleider is te vertalen als ‘aandachtig volger’. Vanuit het nauwgezet en met aandacht volgen van de pilots wordt er bijgestuurd. Dat gebeurt bijvoorbeeld als de publiciteit stukt, als de klankbordgroep niet meekomt of als de profielpastor het project na verloop van tijd teveel bij zichzelf houdt. Dat is het grote verschil met van buitenaf weten en bepalen wat er in de pilots moet gebeuren. In KIP is zorgvuldig contact gemaakt met de mensen ter plaatse – profielpastor, klankbordgroep, boeren/boerinnen – vanuit hoe zij leven, wat zij zeggen, hopen, etc. Zij zijn de deskundigen die kunnen aangeven wat er speelt, waar zij mee worstelen, welke perspectieven zij zien.

Tot slot, de doelen uit de projectaanvraag:

- *Bisdombreed is K.I.P een begrip voor opbouw van plattelandsparochies.* Dit doel is niet gehaald binnen de projectduur. Dit heeft vooral te maken met de benodigde langere aanloop om in de huidige parochiële realiteit met welk initiatief dan ook te bouwen aan betrokkenheid. In twee jaar tijd kun je plaatselijk laten proeven. Dat is in een pilot goed uit de verf gekomen.
- *In het kader van duurzaamheid en milieubewustzijn wordt bisdombreed meer en meer de plaats van voedselproducenten vlakbij meegenomen.* Ook dit doel is niet gehaald binnen de projectduur. In beide pilots zijn er aanzetten waarop verder gebouwd wordt.
- *Plattelandsparochies krijgen meer en meer oog voor de verbinding van economische realiteit en plaatselijk geloven.* Dit doel is gehaald.
- *In de pilotparochies is een structuur gecreëerd waarin de verbinding tussen economische realiteit en plaatselijk geloven een plek krijgt.* Dit doel is gehaald.
- *In de pilotparochies worden regelmatig thematische bijeenkomsten gehouden over kerk-zijn en geloven vanuit de aanwezige maatschappelijke realiteit.* In een pilot is dit doel gehaald, in de andere niet.
- *In de pilotparochies is er ruimte voor een alternatieve viering, waarbij bijvoorbeeld een bedrijfsstart of bedrijfsbeëindiging liturgisch vorm krijgt.* Dit doel is gehaald, in de zin van dat er nu ruimte en bedding is voor zo’n alternatief.
- *In de pilotparochies komt er een vernieuwende uitstraling naar de omgeving op gang.* Dit doel is gehaald.